

УДК 398.8+7.077

СТИЛЬОВІ МОДИФІКАЦІЇ РЕПЕРТУАРУ НАРОДНИХ ХОРІВ

Шевченко В.В., Ноздріна О.Ю., Павлюкова Г.В.

Київський національний університет культури і мистецтв

В статті зазначається, що одним з типів складів, які є досить поширеними в національному культурно-мистецькому середовищі – це народні хори. Актуальним питанням є розширення виконавського репертуару народних хорів, яке притаманне для сьогодення. За сучасних соціокультурних умов найбільш доцільним є функціонування колективів, які мають більш широкі виконавські можливості. Це стосується як професійної майстерності співаків у питанні вокально-голосової обдарованості, так і тих стильових напрямків, в яких вони співають. Народні хори є колективами, що з одного боку, здатні бути носіями національної музичної культури, а з іншого – можуть відповідати запитам сучасної слухацької аудиторії, для якої притаманна своєрідна універсальність смаків, що полягає у поєднанні різних стильових напрямків.

Ключові слова: народний хор, репертуар, стильові напрямки, слухацька аудиторія, фольклор.

Постановка проблеми. В сучасному мистецькому музичному просторі України представлено чимало виконавських колективів, які працюють у різних стильових напрямках. Одним з типів складів, що є досить поширеними в національному культурно-мистецькому середовищі – це народні хори. Актуальним питанням є розширення виконавського репертуару народних хорів, яке притаманне для сьогодення. Причини та особливості перебігу даного процесу, а також усвідомлення можливих перспектив, пов'язаних з охопленням різних стильових відгалужень не знайшли ще наукового обґрунтування в українському музикознавстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Базовою розробкою, присвяченою дослідженню фольклору є робота І. Земцовського. Питання майстерності хорових виконавців розкривається в дослідженні Н. Перцовой. Особливості творчої діяльності С. Павлюченка змальовуються в праці В. Ткаченко, а наукову розробку О. Волосатих присвячено спадщині Г. Верьовки. Український народний спів як синтез національної традиційності та академічного хорового виконавства розглядається в роботах О. Коломоєць та О. Скопцова.

Виділення раніше невіршених частин проблеми. Попри те, що історія хорового виконавства неодноразово ставала предметом дослідження в сучасному музикознавстві, проблема особливостей модифікації репертуару виконавських колективів не знаходила відображення в українській науковій думці.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є аналіз процесу розширення виконавського репертуару народних хорів, як відповіді на запити слухацької аудиторії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Самобутнім явищем, метою якого було використання фольклорних компонентів та їх адаптації до масової культури, стало виникнення народних хорів. Поява такого виконавського колективу в першій третині ХХ століття ознаменувало новий етап у розвитку української національної культури. Попри досить негативне ставлення до народних хорів з боку прихильників автентичного виконання фольклору, велика кількість колективів та високий рівень вокальної майстерності її учасників приваблювали чималу слухацьку аудиторію.

Можна казати про декілька етапів розвитку колективів, що співають в народній манері.

Після виникнення радянського союзу однією з активних культурних програм, проклямованих партійним керівництвом, стало стимулювання народної творчості, залучення мас до участі в різноманітних самодіяльних колективах. Безперечно на початку свого заснування народних хорів важко було казати про високий виконавський рівень. Проте згодом, завдяки діяльності видатних хормейстерів почалась «академізація» хорів, що призвела до зростання майстерності артистів. Розпочався більш жорсткий відбір до колективів. При хорах стали засновувати школи, студії. «Переборюючи великі труднощі, Товариство поширювало коло мобільних виконавських осередків, покликаних апробувати щойно написані твори, сприяти перевірці творчих експериментів, пошуку митців. Це капела-студія ім. Леонтовича (1922-1925 рр., керівники Г. Верьовка та Е. Скрипчинська), хор-студія ім. К. Стеценка (1922-1924 рр., керівники М. Вериківський та В. Верховинець), студентський оркестр при Музично-драматичному інституті ім. М. Лисенка (1925-1928 рр., керівники Д. Бертє та Радзієвський)» [4, с. 13]. Диригентська та педагогічна діяльність таких хормейстерів, як Г. Верьовка та О. Скрипчинська, сприяла формуванню виконавських складів високого рівня. Г. Верьовка зазначав, що задля майстерного виконання твору необхідне його глибоке розуміння, а тому необхідно аналізувати хорові твори. «Такий аналіз має велике виховуюче значення. Нажаль, рідко до підвищення музичної освіти співака. А він має гарні наслідки. Наша Студія ніколи не намагалася «побити рекорд» у хоровому виконанні, але, на думку знавців, часом виконувала з такою майстерністю та артизмом, якого не досягають інші хори на Україні» [1, с. 152-153]. Крім цих дисциплін, також займалися постановкою голосу і звичайно ж вивченням теорії музики

Наступним етапом, який ознаменував зміни у вже сталій системі функціонування хорових народних колективів, стало проголошення незалежності України. Хори та ансамблі опинились перед необхідністю реформування творчих методів, що було зумовлено скороченням потреби у великій кількості подібних виконавських складів, порівняно з тим, яке було за часів СРСР. З одного боку, виникла хвиля популяризації фольклору, сприятливі умови для розвитку національної культури. Але через досить непро-

сті економічні обставини, що супроводжували початковий етап формування державності, набагато більш успішною стала діяльність камерних складів – починаючи з сольних проєктів та завершуючи вокально-інструментальними камерними ансамблями. За таких умов розквітає творча діяльність деяких естрадних виконавців, що звертаються у своїй творчості до елементів фольклору, в тому числі використовуючи народну манеру співу, як це здійснювала українська співачка Катя Chilly.

Можна відзначити, що хоча функціонування камерних складів в наш час залишається достатньо перспективним та тим, що активно розвивається, проте в останні десятиліття у зв'язку з виходом України на міжнародну арену збільшується інтерес до її національної культури як з боку європейських, так і східних країн. Внаслідок цього стимулюється розвиток концертної діяльності вітчизняних колективів, як в нашій країні, так і за кордоном, де значною популярністю користуються не тільки камерні, але й великі колективи. Відповідно виникає потреба в існуванні народних хорів, що здійснюють своєрідну ретрансляцію трансформованого фольклорного надбання. Отже, можна звернути увагу на те, який вплив здійснюють соціокультурні чинники на розвиток мистецької практики. Відбувається адаптація виконавських колективів та їх репертуару під запити публіки. Так фольклор є своєрідною та неповторною сферою, що вбирає в себе національний колорит. Одночасно, цікавими є розробки, пов'язані з синтезом різних стилевих напрямків.

Звичайно ж основою репертуару народних хорів є пісні, оброблені для хорового виконання, а також твори написані для подібного складу. Досить часто колективи звертаються до опусів сучасних українських композиторів. Власне можна стверджувати, що сучасні професійні народні хорові колективи зазвичай поєднують всі досягнення вітчизняної і європейської хорової культури. Сучасний вітчизняний музикознавець О. Коломоєць вказує на те, що народні хори не прагнуть повністю передавати регіональні способи подачі звука чи діалектні особливості артикуляції при співі. «Репрезентуючи загальнонаціональну українську народну пісню, вони максимально наближаються до певного регіонального стилю народного співу завдяки високій професійності і співацькому досвіду. Професійні хори (Закарпатський, Гуцульський, Черкаський, Поліський тощо) творчо розвивають і популяризують як народну хорову творчість і стильові особливості виконання, так і авторські твори у народному стилі, удосконалюючи традиційні, або народні, хорові прийоми засобами академічного хорового співу» [3, с. 37]. Власне, як зазначає Коломоєць, в цьому є різниця між професійним народним хором і фольклорним ансамблем. Адже фольклорні колективи прагнуть виконувати пісні виключно у автентичній манері, не долучаючи досягнення академічного вокалу. Варто зазначити, що хоча певна різниця й існує, але здебільшого виконавські традиції при народній манері співу залишаються константними. І. Земцовський зазначав, що «...у виконавській манері кожного народу є дещо суттєве, специфічне, чого не можна перенести в інший виконавський стиль. Більше того, манера

співу є одним із найстійкіших елементів народної традиції, а тому ознакою не тільки образною, а й етнічною» [2, с. 8]. Звичайно ж важко уявити народний голос без його характерного тембрального забарвлення. О. Скопцова дає наступне визначення тембру: «Тембр – особлива акустична якість співацького голосу, зумовлена характером коливань голосових зв'язок, обертоновим складом звука, його інтенсивністю у поєднанні з дією резонаторів. З погляду акустики, тембр є складним гармонічним рядом, що виникає внаслідок спонтанного поділу вібрато на рівні частини під час його коливання. Звук складається з основного тону, що визначає його висотне положення та цілого ряду звуків більших частот, що називаються обертонами, і звучання яких сприймається як тембр, або забарвлення голосу. Серед цих обертонів є різко виражені піки – обертони з великою амплітудою, що мають назву формант (від лат. *formans* – утворююча)» [6, с. 102].

Варто відмітити, що хоча народні хори зазвичай використовують певні елементи класичного хорового співу, існує й ряд відмінностей. Якщо в композиторських творах кожна хорова партія може виконувати провідний голос, натомість у функціях партій народних хорів є певні традиції. О. Коломоєць відмічає, що в народному хоровому музикуванні головна мелодія зазвичай знаходиться в середньому голосі, що відповідно стає провідним й найголовнішим в хорі. «У сучасних мішаних народних хорах таким провідним голосом є альтовий. Виконання головної мелодії вимагає інтенсивного звучання на фоні підголосків, що оточують її. Ця інтенсивність утворюється не надмірною гучністю альтової партії, а методом збільшення кількості співаків за рахунок приєднання до неї голосів з інших хорових партій, які є близькими за тембром і діапазоном... У народному хорі середній «пласт» відіграє важливу роль, бо сама будова пісень з підголосками вимагає особливо інтенсивного звучання середнього провідного голосу» [3, с. 40].

Відзначимо, що в ХХІ ст. відбувається плано-мірна зміна тих вимог, що висуваються перед виконавськими колективами. Ми розділяємо думку Н. Перцовой, яка вказує на потребу універсалізації співаків, що є учасниками вокальних колективів. «В суспільстві ХХІ ст. дуже актуальним є питання підготовки артистів хору, які б могли бути універсальними співаками, що здатні виконувати будь-які твори, що мають різну стильову приналежність. Так само відбувається зростання вимог до зростання театралізованого, а також танцювального компонентів в рамках виступів хорових колективів» [5, с. 95]. Розвиток виконавської підготовки сприятиме більшій затребуваності колективів, які можуть виконувати не лише ті твори, що потребують народної манери співу, але й здатні настільки ж легко та майстерно співати у стильових напрямках, в яких лише частково присутні елементи фольклору.

Для культури сьогодення притаманна надзвичайно велика різноманітність музичного матеріалу. Розвиток естрадної музики, яка користується великою популярністю серед населення, відбувається повсякчас та характеризується значною стильовою палітрою. Серед течій, що займають провідні місця у міжнародних музич-

них рейтингах, чільне місце відводиться тим, в яких використовуються елементи народних, етнічних, фольклорних культур. Так серед напрямків, в яких використовуються специфічні народні лади, музичний інструментарій, характерні інтонаційні звороти можна згадати world music, етно-джаз, етно-рок (або фолк-рок). Можна виділити також ряд поп-виконавців, творчість яких має яскраво виражений національний колорит, зумовлений взаємодією з фольклорними витоками. Варто зазначити, що в рамках пісенного конкурсу «Євробачення», який проходив в 2017 році в Києві, на початку другого півфіналу яскравою «родзинкою» став номер, в якому було представлено попури з пісень переможців останніх років: «Euphoria» Лорін (Швеція), «Fairytale» Олександра Рибак (Норвегія), Хелени Папарізу «My number one» (Греція), «Rise like a Phoenix» Кончіти Вурст (Австрія). Головними виконавцями-солістами стали українські ведучі – Олександр Скичко та Володимир Остапчук, які не лише грали на сопілці та акордеоні, але й співали. Номер справив неабияке враження, адже разом з ними виступав Український народний хор ім. С. Павлюченка, високопрофесійне та майстерне виконавство яких допомогло зробити цікаву інтерпретацію хітів європейських співаків. Серед інших подібних виконавських складів Український народний хор ім. С. Павлюченка Київського національного університету культури і мистецтв давно посів чільне місце. В. Ткаченко відмічає досягнення цього хору, вказуючи на значні позитивні чинники, пов'язані з диригентською діяльністю С. Павлюченка, який тривалий час його очолював. «Український народний хор Київського національного університету культури і мистецтв, по суті навчальний студентський хор, під орудою С. Павлюченка вийшов на рівень діючого концертного колективу, став постійним учасником концертів присвячених видатним музикантам та поетам, брав участь у численних хоровах асамблеях, міських, регіональних, Всеукраїнських та міжнародних фестивалів, висту-

пав у концертах поряд з професійними колективами, такими як Театр фольклору «Берегиня», Черкаський народний хор, Ансамбль пісні і танцю «Льоник», Національний академічний заслужений український народний хор ім. Г. Верьовки, Білоруський державний народний хор ім. Г. Цітовича» [7, с. 83].

Власне участь народного хору у пісенному конкурсі Євробачення сприяла не лише його популяризації на території України, а й на світовому музичному просторі. Концертний номер став своєрідною трансляцією ключових національних символів: народних костюмів, українського танцю (гопак), народних інструментів (сопілка, цимбали, бандура та ін.). Майстерне візуальне оформлення сцени, яке відтворювало елементи традиційних візерунків, що використовуються на вишиванках (як в кольоровому забарвленні, так і в структурі), а згодом й віночка створили неповторне враження. Причому враховуючи світовий рівень даного конкурсу, для якого вкрай важливим показником є необхідність вплинути на глядацьку аудиторію, поставлена мета була досягнута та ще й засвідчила високу майстерність у створенні шоу європейського рівня.

Висновки з даного дослідження і перспективи. Надзвичайно велике різноманіття виконавських складів народних колективів – від камерних до великих, що включають вокалістів та інструменталістів, дозволяють втілити широкий спектр композиторських задумів. Проте за сучасних соціокультурних умов найбільш доцільним є функціонування колективів, які мають більш широкі виконавські можливості. Це стосується як професійної майстерності співаків у питанні вокально-голосової обдарованості, так і тих стильових напрямків, в яких вони співають. Народні хори є колективами, що з одного боку, здатні бути носіями національної музичної культури, а з іншого – можуть відповідати запитам сучасної слухацької аудиторії, для якої притаманна своєрідна універсальність смаків, яка полягає у поєднанні різних стильових напрямків.

Список літератури:

1. Волосатих О. Григорій Верьовка. Роки становлення // Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського. – 2014. – Вип. 112. – С. 139-156.
2. Земцовский И. И. Фольклор и композитор: Теорет. этюды о рус. сов. музыке. – Л.; М.: Сов. композитор. Ленингр. отд-ние, 1978. – 174 с.
3. Коломоець О. М. Український народний спів як синтез національної традиційності та академічного хорового виконавства / О. М. Коломоець // Проблеми сучасної педагогічної освіти: зб. наук. праць. – Вип. 37, ч. 1: Серія: Педагогіка і психологія. – Ялта: РВВ КГУ, 2012. – С. 36-41.
4. Пархоменко Л. О. Вступ // Історія української музики в шести томах. – К.: Наукова думка, 1992. – С. 5-20.
5. Перцова Н. О. До питання розвитку професійної майстерності артиста хору в ХХІ ст. / Н. О. Перцова // Молодий вчений. – 2017. – № 2. – С. 93-96.
6. Скопцова О. М. Народно-виконавська манера як художньо-стильова ознака українського народного хорового виконавства / О. М. Скопцова // Молодий вчений. – 2016. – № 12. – С. 100-103.
7. Ткаченко В. В. Творча діяльність Станіслава Павлюченка (до 80-річчя від дня народження) / В. В. Ткаченко // Молодий вчений. – 2017. – № 4. – С. 80-85.

Шевченко В.В., Ноздрин Е.Ю., Павлюкова А.В.
Киевский национальный университет культуры и искусств

СТИЛЕВЫЕ МОДИФИКАЦИИ РЕПЕРТУАРА НАРОДНЫХ ХОРОВ

Аннотация

В статье отмечается, что одним из типов составов, которые довольно распространены в национальной культурно-художественной среде – это народные хоры. Актуальным вопросом является расширение исполнительского репертуара народных хоров, которое присуще для настоящего. В современных социокультурных условиях наиболее целесообразным является функционирование коллективов, которые имеют более широкие исполнительские возможности. Это касается как профессионального мастерства певцов в вопросе вокально-голосовой одаренности, так и стилистических направлений, в которых они поют. Народные хоры являются коллективами, которые, с одной стороны, способны быть носителями национальной музыкальной культуры, а с другой – могут соответствовать запросам современной слушательской аудитории, для которой характерна своеобразная универсальность вкусов, заключающаяся в сочетании различных стилистических направлений.

Ключевые слова: народный хор, репертуар, стилистические направления, аудитория слушателей, фольклор.

Shevchenko V.V., Nozdrina E.Yu., Pavlyukova A.V.
Kiev National University of Culture and Arts

STYLE MODIFICATIONS OF THE REPERTY OF PEOPLE CHORES

Summary

The article states that one of the types of syllables that are quite common in the national cultural and artistic environment is folk choirs. The urgent issues are the expansion of the performing repertoire of folk choirs, which is inherent to the present. According to modern socio-cultural conditions, the most expedient is the functioning of teams that have wider performance capabilities. This applies both to the professional skills of the singers in the matter of vocal-gossip giftedness, and in those stylistic directions in which they sing. Folk choruses are collectives that, on the one hand, can be carriers of the national musical culture, and on the other hand, they can meet the demands of the modern listening audience, which has a peculiar versatility of tastes, which is a combination of different stylistic directions.

Keywords: folk choir, repertoire, stylistic directions, listening audience, folklore.